

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

щодо застосування пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень Кодексу України з процедур банкрутства у редакції Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19» від 18.06.2020 № 728-IX

I.

Цей науковий висновок підготовлений на підставі частини 7 статті 303 Господарського процесуального кодексу України, ст. 47 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», пунктів 1.2, 2.8, 3.2, 3.3 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді за зверненням судді Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду В.Я.Погребняка від 03.05.2022 р. № 141/0/26-22 у справі № 910/10741/21 щодо викладених у зверненні питань:

1. Як співвідносяться поняття «зобов'язання» (частина 1 статті 509 ЦК), «господарське зобов'язання» (частина 1 статті 173 ГК України), «грошове зобов'язання» (абз. 4 частини 1 статті 1 КУзПБ) у взаємозв'язку з поняттями «вимога» (частина 2 статті 530 ЦК України), «вимоги кредитора» (абз. 10 частини 1 статті 1, частина 3 статті 34 КУзПБ), «вимогами до боржника» (абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (в редакції Закону № 728-IX))?

2. В якому значенні вживається термін «вимога» у нормі абзацу сьомого пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (в редакції Закону № 728-IX)?

3. Яким відповідно до ЦК України та ГК України є момент виникнення вимоги кредитора? Чи змінює момент вимоги кредитора заміна кредитора в зобов'язанні?

4. Якою є правова природа мораторію (недопущення відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора) відповідно до абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КузПБ (в редакції Закону № 728-IX)?

5. Чи має бути наявним причинно-наслідковий зв'язок між встановленням Кабінетом Міністрів України карантину з метою

запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19 та неспроможністю боржника виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав? Чи поширюється заборона на відкриття провадження у справах про банкрутство боржників юридичних осіб за вимогами до боржника, що виникли з 12.03.2020 тільки на ті випадки, коли неплатоспроможність боржника обумовлена пандемією та/або є її наслідком, чи така заборона є абсолютною і поширюється на усі випадки неплатоспроможності боржника, в тому числі викликані умисним невиконанням боржником своїх зобов'язань перед кредитором?

6. Чи застосовується норма абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (в редакції Закону № 728-IX) за наявності підстав для повернення заяви про відкриття провадження у справі (частина перша статті 38 КУзПБ) або відмови у відкритті провадження у справі (частина шоста статті 39 КУзПБ)?

7. Яке процесуальне рішення приймає суд згідно абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (в редакції Закону № 728-IX):

а) відмовляє у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство (частина перша статті 37 КУзПБ)?

б) повертає заяву про відкриття провадження у справі (частина перша статті 38 КУзПБ)?

в) відмовляє у відкритті провадження у справі (частина шоста статті 39 КУзПБ)?

8. Які правила дії у часі норми абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (щодо недопущення відкриття провадження у справі про банкрутство боржників – юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, що виникли з 12.03.2020) з огляду на те, що розділ «Прикінцеві та перехідні положення» доповнені пунктом 1² відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19» від 18.06.2020 № 728-IX, а Законом України від 14.12.2021 № 1944-IX «Про внесення змін до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу України з процедур банкрутства» абзац сьомий виключено?

II.

Опис дослідження.

1. За визначенням ч. 1 ст. 509 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК) зобов'язання є правовідношенням, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку

В ЦК термін «зобов'язання» вживається в різних значеннях і може розумітися принаймні: 1) як обов'язок сторони правовідношення (боржника); 2) як позначення усього юридичного відношення, зобов'язання в широкому сенсі, тобто договору (вживається у ЦК щодо окремих видів договірних зобов'язань, визначених підрозділом 1 розділу 3 «Окремі види зобов'язань» Книги 5 «Зобов'язальне право» ЦК); 3) як конкретне право вимоги кредитора до боржника (зобов'язання у вузькому сенсі).

У главі 47 «Поняття зобов'язання. Сторони у зобов'язанні» ЦК (статті 509, 510) термін «зобов'язання» вживається у вузькому сенсі для позначення конкретного правового зв'язку між кредитором та боржником. Оскільки договір може містити, а в договорах в сфері підприємницької діяльності зазвичай містить комплекс прав та кореспондуючих їм обов'язків, то кредитора та боржника можна виявити тільки у простому зобов'язальному правовідношенні (наприклад, у грошовому зобов'язанні), а не в межах договору загалом.

Розуміння змісту зобов'язання є усталеним в теорії цивільного права: змістом зобов'язання є право вимагати та кореспондуючий йому обов'язок вчинення дії майнового характеру¹; юридичний зміст зобов'язання, як і іншого цивільного правовідношення, утворюють правомочності та обов'язки його суб'єктів, але на відміну від інших правовідносин *правомочність набуває форми права вимоги, а обов'язок – форми боргу*².

Як вбачається із визначень, що містяться в ч. 1 ст. 173, 175 ГК, особливістю господарського зобов'язання порівняно із цивільним зобов'язанням є:

---

¹ Новицкий И.Б., Лунц Л.А. Общее учение об обязательстве. – М., 1950. – С.55.

² Иоффе О.С. Избранные труды: В 4 т. Т.III. Обязательственное право. – СПб, «Юридический центр Пресс», 2004. – С. 63

- суб'єктний склад (суб'єкти господарювання та інші учасники (учасники) відносин у сфері господарювання, в тому числі суб'єкти організаційно-господарських повноважень;

- зміст (боржник зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта).

Майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються ЦК з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом (ч. 2 ст. 175 ГК).

Грошове зобов'язання, як і будь-яке зобов'язання, є правовідношенням, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (сплатити гроші у визначеному розмірі), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (ч. 1 ст. 509 ЦК). Грошова вимога складає один зі структурних елементів цього правовідношення, а саме його зміст. *Грошова вимога виникає на підставі і в рамках грошового зобов'язання, а не підмінює собою саме зобов'язання.* При цьому сутність грошового зобов'язання є однаковою як для цивільного зобов'язання, так і майново-господарського. І в тому, і в іншому випадку має місце обов'язок боржника сплатити кредитору певну суму у визначеному договором розмірі, порядку і строки та кореспондуюче йому суб'єктивне право кредитора (право вимоги).

В динаміці зобов'язання реалізація кредитором *права вимоги як права на чужі дії* пов'язується із строками виконання обов'язку боржником (здійснити оплату тощо) і трансформується із настанням відповідного строку виконання у вимогу як дію, акт правореалізації самого кредитора щодо боржника («права вимагати виконання», «пред'явлення вимоги» за термінологією ст. 530 ЦК). В законодавстві, правозастосовній та діловій практиці для простроченого грошового зобов'язання вживається термін «заборгованість». Це впливає із загальних норм щодо виконання зобов'язання належним чином відповідно до умов договору та вимог ЦК, актів цивільного законодавства (ст. 526 ЦК) та строків (термінів) виконання зобов'язання (ст. 530 ЦК). Аналогічні норми містяться в ст. 193 ГК.

В Кодексі України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) поняття боржника, кредитора, грошового зобов'язання та вимоги застосовуються для цілей цього Кодексу – відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом, в тому значенні, яке їм надав законодавець в КУзПБ і відрізняються від цивільно-правових.

Відповідно до ст. 1 КУзПБ грошове зобов'язання - зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших підставах, передбачених законодавством України. Змістом цього зобов'язання є право вимоги кредитора і кореспондуючий йому обов'язок боржника здійснити платіж, тобто вчинити дію (дії) по передачі певної суми грошей. Таким чином, обсяг поняття грошового зобов'язання за ст. 1 КУзПБ не збігається повністю із поняттями грошового зобов'язання відповідно до ЦК та ГК в частині тих зобов'язань, що виникають у публічних правовідносинах, але і в цьому випадку його змістом так само буде *вимога кредитора до боржника*.³

Одним з центральних понять законодавства про банкрутство є поняття «вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника», які стають об'єктом правового регулювання в рамках процедури банкрутства.

Оскільки грошова вимога і грошове зобов'язання не є тотожними поняттями, грошова вимога може виникнути не тільки з власне грошового зобов'язання. Поряд з грошовими, у боржника можуть бути негрошові зобов'язання перед кредиторами, безпосереднє задоволення вимог у такій формі виведено за рамки процедур банкрутства, але вони можуть бути трансформовані у грошові відповідно до абз. 5 ч. 1 ст. 46 КУзПБ.

За своєю економічною природою *сутність боргу як певної грошової суми, яка на законних підставах має бути сплачена іншій особі, залишається незмінною на будь-яких етапах існування зобов'язання*. Сутність боргу як такого та, відповідно, права кредитора на борг (вимоги) не залежить від того, чи є динаміка зобов'язання нормальною (воно виконується відповідно до умов договору), чи зобов'язання деформовано неналежним виконанням. Для цілей правового регулювання зобов'язальних відносин в їх динаміці та відповідальності за порушення зобов'язань (загальними нормами глав 48, 51 ЦК, іншими нормами Книги п'ятої ЦК про окремі види зобов'язань, спеціальними нормами ГК), а також відносин банкрутства нормами КУзПБ юридичне значення має момент виконання такого обов'язку боржником. Однак у випадках, коли прострочення виконання має юридичне значення, законодавець в КУзПБ спеціально зазначає про це через формулу «зобов'язання, строк виконання якого настав».

---

³ Так само поняття кредитора в КУзПБ охоплює, крім кредитора в розумінні КЦ та ГК, також контролюючий орган, уповноважений відповідно до Податкового кодексу України здійснювати заходи щодо забезпечення погашення податкового боргу та недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у межах своїх повноважень, та інші державні органи, які мають вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника (ст. 1 КУзПБ).

З норм-дефініцій конкурсного кредитора та боржника у справі про банкрутство в їх системній єдності вбачається, що **правове значення для відкриття провадження у справі про банкрутство** має факт прострочення (невиконання або неналежного виконання) грошового зобов'язання **перед ініціюючим кредитором**: боржником є юридична особа або фізична особа, у тому числі фізична особа - підприємець, *неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав* (ст. 1 КУзПБ).

Саме залежно від моменту виникнення вимог у кредитора до боржника (до чи після відкриття провадження у справі про банкрутство) кредитори поділяються на конкурсних та поточних. На відміну від конкурсних кредиторів, обов'язок боржника сплатити гроші на користь поточного кредитора виникає після відкриття провадження у справі про банкрутство, при цьому право вимоги у кредитора до боржника виникає в поточний період часу, який обраховується з дати відкриття провадження у справі про банкрутство.

Інакше кажучи, для цілей КУзПБ правового значення для конкурсного кредитора, в тому числі ініціюючого, набуває момент прострочення виконання обов'язку боржником і трансформація суб'єктивного цивільного права кредитора на отримання певної суми грошей у вимогу в рамках відносин конкурсного процесу.

Поняття «вимога» (частина 2 статті 530 ЦК), «вимоги кредитора» (абз. 10 частини 1 статті 1, частина 3 статті 34 КУзПБ), «вимогами до боржника» (абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (в редакції Закону № 728-ІХ) мають головну спільну ознаку: кредитор може реалізувати своє право на отримання належної йому суми в судовому порядку або шляхом індивідуального задоволення вимог в позовному порядку, або на засадах конкурсного процесу, за умови, що строк виконання грошового зобов'язання настав. За відсутності в КУзПБ спеціального – для цілей Кодексу – визначення терміну «вимога», він змістовно він збігається із тим, який вживається в ЦК. В КУзПБ законодавець ототожнює поняття «вимоги кредитора» та «вимога до боржника», що є виправданим «як для визначення форми вимог конкурсних кредиторів, які використовуються у якості підстави для відкриття провадження у справі, так і тих, що в подальшому включаються до реєстру вимог кредиторів на стадії розпорядження майном чи ліквідації боржника»⁴.

---

⁴ Грабован Л.І. Погашення вимог кредиторів у процедурі банкрутства: теорія і практика: монографія / Л.І. Грабован. – Одеса: Фенікс, 2018. – С. 16.

Звернення ініціюючого кредитора до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство буде, в точному сенсі, використанням на власний розсуд наданої йому законом можливості (права) задовольнити свої вимоги через судове (тобто пряме державне втручання) у господарську діяльність боржника та оперування його активами. Для інших кредиторів, якщо вони бажають взяти участь у конкурсному процесі, це буде вже не стільки використанням свого права, скільки виконання (дотримання) норм КУзПБ, зокрема, ст. 45 КУзПБ щодо порядку виявлення кредиторів.

2. Для цілей КУзПБ всі терміни, які містяться в ст. 1 Кодексу, мають вживатися в однаковому значенні для цілей цього Кодексу.

Нормою абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (в редакції Закону № 728-IX) передбачено, що не допускається відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників - юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, що виникли з 12 березня 2020 року. З урахуванням викладеного вище щодо сутності поняття вимоги, легальних визначень якої немає ані в ЦК, ані в КУзПБ, тотожності понять «вимоги кредитора» та «вимога до боржника», з цією датою (12 березня 2020 року) пов'язується прострочення боржника за грошовим зобов'язанням (неналежне виконання грошового зобов'язання). За колом осіб ця норма поширює свою дію на *ініціюючих кредиторів* за вимогами до боржника, що виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство і виконання яких не забезпечено заставою майна боржника.

3. Строки виконання зобов'язання визначаються нормами ст. 526, 530 ЦК, ст. 193 ГК:

якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін);

зобов'язання, строк (термін) виконання якого визначений вказівкою на подію, яка неминуче має настати, підлягає виконанню з настанням цієї події;

якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає із договору або актів цивільного законодавства.

Порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання) (стаття 610 ЦК).

Цими нормами регулюється і виконання грошового зобов'язання.

Для цілей законодавства про банкрутство юридичне значення має дата виникнення у боржника обов'язку здійснити платіж (проданий товар, виконані роботи, надані послуги, отриманий кредит тощо) відповідно до умов договору. Дата укладення договору між кредитором і боржником правового значення не має.

За правилами ст. 514 ЦК до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом.

Заміна кредитора в зобов'язанні регулюється нормами глави 47 ЦК як її субінституту («Сторони у зобов'язанні»). Наслідком заміни може бути як універсальне правонаступництво (заміна сторони у договорі), так і сингулярне (в окремому зобов'язанні, в якому одному праву кредитора кореспондує один обов'язок боржника).

Таким чином, заміна кредитора в зобов'язанні не змінює умов зобов'язання, в якому вона відбувається (як у випадку заміни сторони в договорі, так і заміни кредитора у грошовому зобов'язанні). Водночас новий кредитор може узгодити із боржником інші умови реалізації ним своїх прав (в тому числі і стосовно строків виконання обов'язків боржника), уклавши відповідний договір.

4. З'ясування кола матеріально-правових підстав для порушення справ про банкрутство за заявою кредитора потребує аналізу та одночасного застосування низки норм КУзПБ.

Так, згідно зі статтею 1 КУзПБ кредитором є, зокрема, юридична особа, яка має грошові вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника. Грошовим визнається зобов'язання боржника сплачувати певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину та на інших підставах, передбачених законодавством України. Неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених Кодексом, свідчить про неплатоспроможність боржника.

Підставою для застосування до боржника встановлених КУзПБ процедур та, відповідно, відкриття провадження у справі є неплатоспроможність боржника. Ознакою такої неплатоспроможності є наявність невиконаного боржником зобов'язання перед кредитором незалежно від його розміру та строку невиконання. З огляду на норму частини шостої статті 39 КУзПБ між боржником та кредитором щодо заявлених вимог має бути відсутній спір про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження⁵.

Отже, згідно з КУзПБ матеріально-правовими підставами відкриття провадження у справі про банкрутство є:

- а) неспроможність боржника виконати зобов'язання перед кредитором;
- б) відсутність спору про право між боржником і кредитором щодо цього зобов'язання.

Відповідно до ч. 1 ст. 34 КУзПБ заява про відкриття провадження у справі про банкрутство повинна містити, зокрема, виклад обставин, що є підставою для звернення до суду. Згідно з ч. 1 ст. 36 КУзПБ боржник до дати проведення підготовчого засідання надає до господарського суду та заявнику відзив на заяву про відкриття провадження у справі, в якому, зокрема, зазначаються заперечення боржника щодо вимог заявника (заявників). Водночас, як зазначається у ч. 4 цієї ж статті, відсутність відзиву на заяву про відкриття провадження у справі не перешкоджає провадженню у справі.

Завданням господарського суду у підготовчому засіданні законодавство визначає: а) перевірку обґрунтованості вимог заявника; б) з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство.

З точки зору процедури це включає в себе:

- а) розгляд поданих документів та заслуховування пояснень сторін;
- б) перевірку обґрунтованості вимог заявника та оцінку обґрунтованості заперечень боржника;
- в) за результатами розгляду заяви про відкриття провадження у справі та відзиву боржника постановлення ухвали про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі.

---

⁵ Вечірко І. Умови відкриття провадження у справі про банкрутство згідно з нормами Кодексу України з процедур банкрутства // Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей / За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К.: Алерта, 2019. С. 19-20.

17.10.2020 року набрав чинності Закон «Про внесення зміни до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19». Цим Законом розділ «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ доповнити пунктом 1². Абзацами 6-7 цього пункту встановлено, що тимчасово, на період дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19, та протягом 90 днів з дня скасування карантину не допускається відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників - юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, що виникли з 12 березня 2020 року.

Кабінет Міністрів України постановою від 11.03.2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» установив з 12.03.2020 р. до 22.05.2020 р. на всій території України карантин.⁶

Законом «Про внесення змін до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу України з процедур банкрутства» від 14 грудня 2021 року № 1944-IX внесено зміни до пункту 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ, зокрема, абзац сьомий виключено. Цей Закон набрав чинності 06.01.2022 року.

Таким чином, законодавча норма КУзПБ, якою було заборонено відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників - юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника діяла з 17.10.2020 року до 06.01.2022 року.

Отже, в цей період додатково до підстав відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, встановлених у ч. 6 ст. 39 КУзПБ, існувала підстава для відмови у відкритті провадження⁷ у справі про банкрутство, а саме: вимога кредитора до боржника - юридичної особи виникла після 12 березня 2020 року. На нашу думку в даному випадку не має підстав для відмови у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі із

---

⁶ Дію карантину, встановленого цією Постановою, продовжено на всій території України згідно з Постановами КМ № 392 від 20.05.2020, № 500 від 17.06.2020, № 641 від 22.07.2020, № 760 від 26.08.2020, № 956 від 13.10.2020, № 1236 від 09.12.2020, № 104 від 17.02.2021, № 405 від 21.04.2021, № 611 від 16.06.2021, № 855 від 11.08.2021, № 981 від 22.09.2021, № 1336 від 15.12.2021, № 229 від 23.02.2022. Наразі карантин діє до 31.05.2022 р.

⁷ На нашу думку в даному випадку немає підстав для відмови у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі із застосуванням ч. 1 ст. 37 КУзПБ. Підставою для застосування цієї норми могло б бути зазначення у абзаці сьомому пункті 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ про те, що «суди на *приймають* заяви кредиторів про відкриття провадження у справі про банкрутство боржників – юридичних осіб» або інша аналогічна за змістом норма.

застосуванням ч. 1 ст. 37 КУзПБ. Підставою для застосування цієї норми могло б бути зазначення у абзаці сьомому пункту 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ про те, що «суди на приймають заяви кредиторів про відкриття провадження у справі про банкрутство боржників – юридичних осіб» або інша аналогічна за формулюванням норма.

Виходячи з цього, якщо до суду у період з 17.10.2020 року до 06.01.2022 року надходила заява кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника – юридичної особи, в якій вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника виникли з 12.03.2020 року, суд зобов'язаний відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Заборону на відкриття провадження у справі про банкрутство можна розглядати як введення мораторію на вчинення цієї процесуальної дії у справі про банкрутство. У цивільному праві України мораторій – це відстрочення виконання зобов'язання на підставах, встановлених законом. Мораторій встановлюється державою на певний строк або до припинення обставин надзвичайного характеру, або до настання певної події без визначення строку.⁸ В процесуальному сенсі під мораторієм можна розуміти призупинення реалізації певного процесуального права або виконання певного процесуального обов'язку. В рішеннях Конституційного Суду України мораторій розглядається як призупинення⁹ або відстрочення¹⁰ вчинення процесуальних дій. В законодавстві про банкрутство мораторій застосовується як правовий засіб обмеження прав кредиторів, яке (обмеження) є одним із необхідних елементів особливого режиму

---

⁸ Пригуза П.Д., Пригуза А.П. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції з 18 січня 2013 року [доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1-21]. Херсон: Видавництво «ТДС», 2013. С. 277.

⁹ «Рішення ... залишаються в силі, а їх виконання призупиняється до вдосконалення механізму примусової реалізації майна.» // Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про введення мораторію на примусову реалізацію майна" (справа про мораторій на примусову реалізацію майна) від 10 червня 2003 року № 11-рп/2003 (абз. 2 п. 3.6)

¹⁰ «...зупинення виконавчого провадження та заходів примусового виконання судових рішень полягає у відстроченні виконання судового рішення на певний строк...» // Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «ДІД Конс» щодо офіційного тлумачення положень пункту 15 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 41, частини п'ятої статті 124, пункту 9 частини третьої статті 129 Конституції України, статті 115 Господарського процесуального кодексу України, пунктів 1.3, 1.4 статті 1, частини другої статті 2, абзацу шостого пункту 3.7 статті 3 Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» (справа про стягнення заборгованості з підприємств паливно-енергетичного комплексу) від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012 (абз. 5 п. 2).

задоволення вимог кредиторів на засадах конкурсного процесу і в умовах «зіткнення прав кредиторів»¹¹.

Правовий статус кредитора як учасника справи про банкрутство має переважно комплексний характер, обов'язково включає в себе і матеріальний, і процесуальний складники. Матеріальні відносини між боржником і кредитором у праві неспроможності обов'язково повинні трансформуватись у процесуальні, інакше після порушення провадження у справі про банкрутство матеріальні відносини не зможуть бути реалізовані.¹²

Норми законодавства про банкрутство не передбачають встановлення причин, з яких боржник не виконав зобов'язання перед кредитором. Тому для застосування абзацу сьомого пункту 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ не має значення, чи сталося невиконання зобов'язання внаслідок пандемії або запровадження карантину.

Якщо момент невиконання цього обов'язку припадає на період після 12 березня 2020 року, суд у підготовчому засіданні, що відбувається у період з 17.10.2020 року до 06.01.2022 року,¹³ відмовляє у відкритті справи про банкрутство за заявою кредитора з вимогою до боржника.

При цьому суд повинен спочатку розглянути питання про прийняття заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство. За наявності підстав, які виключають провадження у справі про банкрутство (перелік підстав у ч. 1 ст. 37 КУзПБ) суд має відмовити у прийнятті заяви у справі про банкрутство, не досліджуючи питання про наявність підстав для застосування абзацу сьомого пункту 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

Розглядаючи в підготовчому засіданні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство у період з 17.10.2020 року до 06.01.2022 року, суд перш за все з'ясовує момент виникнення грошового зобов'язання кредитора за вимогою до боржника – юридичної особи та відмовляє у відкритті провадження у справі про банкрутство, встановивши, що це зобов'язання (вимога до боржника) виникло після 12.03.2020 року. При цьому, з огляду на принцип пропорційності (процесуальної економії), не має потреби досліджувати наявність інших підстав відмови у відкритті провадження, передбачених ч. 6 ст. 39 КУзПБ. Отже, ці підстави

---

¹¹ Радзивілюк В.В. Запобігання банкрутству (неспроможності): господарсько-правовий аспект: монографія. – Ніжин: ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2013. – С.102, 103.

¹² Бутирська І.А. Правовий статус учасників справи про банкрутство : монографія. Чернівці : Технодрук, 2017. С. 105.

¹³ Період дії абзацу сьомого пункті 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

застосовуються, якщо відсутня підстава застосування абзацу сьомого пункту 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

III.

Висновки:

1. Поняття «зобов'язання» (частина 1 статті 509 ЦК), «господарське зобов'язання» (частина 1 статті 173 ГК) співвідносяться як загальне і спеціальне. Грошове зобов'язання є елементом майнового зобов'язання (як цивільного, так і господарського), змістом якого є право кредитора на отримання від боржника належної йому грошової суми у визначеному договором розмірі та строки, якому (праву) кореспондує обов'язок боржника здійснити платіж. Поняттям «грошове зобов'язання» (абз. 4 частини 1 статті 1 КУзПБ) охоплюються і інші зобов'язання боржника, які за підставами виникнення, суб'єктивним складом та видом суспільних відносин не є цивільними або господарськими.

Для грошового зобов'язання в його непорушеному стані (до настання строку платежу) термін «вимога» може вживатися як синонім суб'єктивного права кредитора вимагати від боржника певної поведінки на визначених договором умовах.

Поняття «вимога» (частина 2 статті 530 ЦК), «вимоги кредитора» (абз. 10 частини 1 статті 1, частина 3 статті 34 КУзПБ), «вимогами до боржника» (абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (в редакції Закону № 728-ІХ) мають головну спільну ознаку: кредитор може реалізувати своє право на отримання належної йому суми в судовому порядку (або шляхом індивідуального задоволення вимог в позовному порядку, або на засадах конкурсного процесу за умови, що строк виконання грошового зобов'язання для ініціюючого кредитора настав (боржник знаходиться у стані прострочення виконання або невиконання відповідно до умов договору).

Поняття «вимоги кредитора» (абз. 10 частини 1 статті 1, частина 3 статті 34 КУзПБ), «вимоги до боржника» (абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (в редакції Закону № 728-ІХ) є тотожними, мають застосовуватися в однаковому значенні у випадку, коли вони є вимогами ініціюючого кредитора. Їх головною ознакою є факт прострочення боржника (невиконання або неналежне виконання грошового зобов'язання у визначений договором строк).

2. Термін «вимога до боржника» у нормі абзацу сьомого пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ (в редакції Закону № 728-ІХ) є тотожним поняттю «вимоги кредитора». За колом осіб ця норма поширює свою дію на ініціюючих кредиторів за вимогами до боржника, що виникли до 12 березня 2020 року.

3. Відповідно до ЦК та ГК момент виникнення вимоги визначається умовами договору про строк виконання зобов'язання (грошового зобов'язання).

Заміна кредитора в зобов'язанні не змінює умов зобов'язання, в якому вона відбувається (як у випадку заміни сторони в договорі, так і заміни кредитора у грошовому зобов'язанні).

4. Про правову природу мораторію - відповідь див. у тексті висновку.

5. Немає нормативних підстав виявляти наявність причинно-наслідкового зв'язок між встановленням Кабінетом Міністрів України карантину з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19 та неспроможністю боржника виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав.

Заборона на відкриття провадження у справах про банкрутство боржників - юридичних осіб за вимогами до боржника поширюється на всі випадки, що виникли з 12.03.2020, а не тільки на ті, коли неплатоспроможність боржника обумовлена пандемією та/або є її наслідком; така заборона є абсолютною і поширюється на усі випадки неплатоспроможності боржника, в тому числі викликані умисним невиконанням боржником своїх зобов'язань перед кредитором.

б. Суд повинен спочатку розглянути питання про прийняття заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство відповідно до ст. 37 КУзПБ. За наявності підстав, які виключають провадження у справі про банкрутство (перелік підстав у ч. 1 ст. 37 КУзПБ) суд має відмовити у прийнятті заяви у справі про банкрутство, не досліджуючи питання про наявність підстав для застосування абз. сьомого пункту 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ. В такому випадку норма абз. сьомого пункту 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

Не має потреби досліджувати наявність інших підстав відмови у відкритті провадження, передбачених ч. 6 ст. 39 КУзПБ. Отже, ці підстави

застосовуються, якщо відсутня підстава застосування абзацу сьомого пункту 1² розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

7. Суд на підставі частини шостої статті 39 КУзПБ у сукупності із абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ має відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство.

8. Норма абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ як процесуальна норма має негайну дію, судочинство у господарських судах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи.

Тобто застосовується до процесуальної дії відкриття провадження у справі про банкрутство, яка має бути здійснена у період дії норми абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ з 17.10.2020 року до 06.01.2022 року.

Що ж до юридичного факту виникнення матеріально-правової підстави відкриття провадження у справі про банкрутство (невиконання грошового зобов'язання) норма абз. 7 пункту 1² Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ має зворотню дію, оскільки застосовується до відносин, що виникли до набрання чинності цією нормою.

**Член Науково-консультативної ради
при Верховному Суді
кандидат юридичних наук**

Беляневич В.Е.

**Член Науково-консультативної ради
при Верховному Суді
доктор юридичних наук, професор**

Беляневич О.А.